

Kauksi Ülle:
„500 prantslast saistaš pistü ja nii mi laulsõmigi suurõ kooriga laulu maaha.“

lk 3

Valgu Meel:

„Hoiäm' süäme ti laulusõno, hinge pääl ti lauluhellü, unõhta-i mi mamakõisi, lasõ-i meelest lauluimmi.“

lk 9

Raudoja Ahto:

„Seto Instituut om võtnu hindäle ka ütest ülesandõst mi aoluku alal hoita' ja viil niimuudu, õt kõik, kiä' tahtva', päsesi' toolõ mano.“

lk 11

Setomaa

Hind 1.50 eurot

November 2023, nr 11 (408)

Välländmist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm

Vahel Setomaa valla leht

Seto Käsitüü Kogo nulk mardilaadol om visiitkaart Setomaalõ

Õgal aestagal om mardilaat umma näko ja vöi jo planiiri' ja arvada', a kotusõpääl om õks kõik tõisildõ. Sool kõrral oll pallo vahtsõt.

LÕIVU MERLIN

Alostusõs oll Saku Suurhallist saanu' Unibet Arena – nii vahtsõnõ ku vana nimi omma' mõlõba' ulli' ja tegevä' innekkõ kolmadalõ osapoolõlõ reklaami vai sis ütskõik mäene tuu nimi om.

Tõõnõ suur muutus oll tuu, õt nelä päävä asõmõl olti kauplõmah kolmõl pääväl – nelä-pääväst puulpühäni'. Ma olõ kindla, õt mõni tull harinõmisõ pääl kohalõ ka' pühä-päävä. Säane kõrralduslik muudatus oll mitmilõ kauplõjõdõlõ pikält oodõt, parep kol' tegüsät päivä ku nelli, minkõst edimäne ja viimäne omma' lahja'. Kõik jo tiidvä', õt kõgõ parep kraam om edimätsel pääväl, selle õt pallo-sit asju om näpotüüle umadsõlt õnnõ õts.

Muudatuisi rida lätt edesi. Lava, mia oll aestit olnu' kest laadoplati, oll no' tougat üte saina viirde ja kotussidõ paistu, õt programm läts kuvagimuudu tähele pandmalda' müüdü. Helimehe' olli' ka' kõrvakuuldusõ saanu' tagasi ja sool aestagal ostja'-müüjä' pia-as kauplõmisõ aol inäp muusikast üle täntämmä, kukki' kol' päivä kõvõba helüga' kõnõlõminõ and õks tunda'.

Vana hüä ansambli Vares vaakõ a õks nii, kuis joudsõ, selle õt noh nimi om säane.

Viimädse muudatusõna tuu vällä hinna', mia' olli' nõsõnu' nii ku kohetus, ka' sissepäämisõ pilet, mia oll no' 6 eurot ja 9 eurot, a hüä oll tuu, õt latsõ' kooni' 18. aestagani' sai' sisse ilma. Tuulõ kõõlõ kaemalda' oll nuuri veidõ vai sis kuulõ seletüstüü oll jäänü' nõrgas. Vabalt olõs võinu' näpotüü tunni asõmal tulla' mardilaadolõ kaema ja opma. Sool kõrral oll hulga seminarõ ja opitarõsit ja olõs saanu' kõrraga' meistridõ käest küüsüdü'.

Õga aestagaga' tulõ inäb sisse disaini, a õnnõs õooni' aoni' viil õks etnovõtõmõh. A õks and tunda', õt kauplõja' omma' inäb vaeldunu', mitmõ' omma' jätnü' tulõmalda' kotusõmassu hinna peräst vai omma' veidebä päivi kotusõpääl.

Kõrraldaja' olli' inäb vaiva nännü' reklaami, sotsiaal-meedia, visuaali ja digitalisõimisõga'. Edimäist kõrda sai piledi osta' paprovabalt veebilehelt. Tuu jaos, õt üritüs olõs halastõ silmi jaos parketikõlbulik, tulõ tetä' midägi' niüldä' kliima päästmisõ muudu, kaemalda' toolõ, õt mia om Aafrikah ja Aasiah, koh mi EL prahti õgapäävõtselt mitmidõ tonno jago ar' palotõdas. A kauplõja' sai' mõnõ' tasuta kutsõ', õt ummi sõpru üteh meeltä'.

Külälisi oll kindlahe inäb ku aestaga iist ja säänest niisa-

mata istmist ja uutmist olõki-is. Korgõ piledihind meelüt kohalõ ostja' ostma, nä tulõ-õs niisamata kaema. Joulukingtüisi väiga' ostõta-as, ostõti asju hindäle ja kodolõ vai lähõbilõ.

Kaibati, õt süük sai liisnalt kipõlt otsa. Ma eis' sool kõrral lämmind süüki osta-as, tsõõrmajandusõ anomidõga' mässaminõ tege liisnalt tüllü, a osti erivajaduisiga' inemisi käest palamapandmisõ ruusõ, mütsu-meistrilt meriinõvilladsõ mütsü ja tundõpäält ost oll ankruki-räga' kinda'. Piaaigu olõs flamingõsidõga' villadsõ' kapuda' ka' ar' ostnu', a olli' liisnalt kallii' ja massinaga' koet. Massinaga' koet kapuda' omma' kehvebä' tuuperäst, õt kunds koetas tõisildõ ja lang om kehvep. Kudamismassinalõ õga jäme-hüsega' lang kõlba-ai.

Setomaad esindi' sool kõrral Jacobsoni Küllii kindidõga', sepp Raivo, Tsooru potitehas ja Seto Käsitüü Kogo ütime lett, koh päämäh rõhk oll info jagamisõl ja rahvarõivaraamadu müümisõl.

Setodõl läts hoste. Mulk ikk, ku seto sündü, ja oll ka' põhjust, setokõisil om kauplõminõ vereh. Jo aestakki om mardilaadol setokõisi laadonulk innekkõkkõ info jagaminõ ja võimaluisi tutvustamisõ kotus, koh om pant vällä kõgõ parebist parep. Seto Käsitüü Kogo nulk sool laadol oll visiitkaart Setomaalõ.

Jacobsoni Küllii mardilaadol. Lõivu Merlini pilt

Võro maakunna aasta esä Vaidla Kaarel perre keskel. Eräkogo pilt

Vaidla Kaarlit tunnustõdi aasta esä tiitliga

KAUKSI ÜLLE

11. novembril oll' kultuurimajah Kannõl esädõpäävälõ pühendõt kontsertaktus ja säääl kuulõtõdi vällä Võro maakunna aasta esä. Aasta esä löüdmine ja tunnustaminõ om Võro maakunnah pikemb kommõh.

Vaidla Kaarel eläs Kolodavitsa küläh. Tä tull' Setomaalõ elämä hüä elokesskunna, luudusõ ja paikkundliku kultuuri peräst. Kuna tä om jo 10 aastat

olnu Wikimedia protsessi arhiitekt, saa tä tetä' tüüd kotõh ja eis' valit tüüaoga. Kõnõlõs kuut kiilt ja oppõ ar' ka seto keele. Jo veidõ aigu päälõ Setomaalõ kolimist mängõ tä varõst Mii-tsirgu Lihavõõtõtiatri etendüseh „Millest tsirgu' laulva'“ Obinitsah aastal 2015. Kaarel tutt laulda' kõgõ keerulidsõmbit ja vanaaigsõmbit vana helüladiga rahvalaulõ iist, niisamatõ mäng karmoškät ja viulit.

Kaarli perre latsi hoiõtas pallo luudusõh ja näidega matka-

tas. Kaarel lüü üteh ka Ned-säjä külä tegemistõh. Viimäte ollgi timmä avvu trehvädä' Rätsepä Triinu ja Erki saajah, koh tä oll' truska. Tuud, õt kiäki opis mõnõ seto laulu selges, tuud õks johtus, a truska jutt om hoobis rassõmb pala – säääl tulõ oppi' ka seto nalju loogikat, tunnõtada' kotust ja aigu, löüdä' rutulinõ vastus. Tä sai kõrda uma rolliga ja tuu oll' õks meistreklass. Latsõ', kõik pereh võtt saajust osa, pesämuna oll' uiiboossa küleh hällükeseh.

Tõsõ' joosi' pallidõ jalguga ringi. Essipäävä aktusõl tulõ Võromaa Arõnduskeskusõ juhatusõ liigõh Tootsi Tiit miilde, õt novembri om mihi tervüse kuu ni tervüst tulõ hoita' nii hindä kui latsi hüäolu peräst. Niisamatõ julgusfä tä essi edesi andma nii võro ku seto kultuuri ja perre perimust. Võro maakunna aasta esä nominendi' olli' viil Kooseri Priit ja Kallari Illar. Õnnõ ja tervüst kõigilõ perilõ!

Võru maakonna aasta isa Kaarel Vaidla perega.

Foto: erakogu

Võru maakonna aasta isa on Kaarel Vaidla

12. novembril Võru kultuurimajas Kannel toimunud isadepäeva kontsertaktusel kuulutas Võrumaa Arenduskeskuse juhatuse liige Tiit Toots välja Võru maakonna aasta isa 2023, kelleks on Setomaa vallas elav kuue lapse isa Kaarel Vaidla.

KRISTI VALS

SA Võrumaa Arenduskeskus

Paraku ei saanud sel korral aasta isa tiitli pälvinud Kaarel Vaidla ise Võru maakonna isadele pühendatud kontsertaktusel viibida, mistõttu anti tunnustus talle üle mõni päev varem.

„Meil on Võru maakonnas väga ilus traditsioon, kus igal aastal sügisel kuulutame välja konkursi, kus otsime tublisid mehi, kes lisaks sellele, et nad on tublid mehed, on ka tublid kogukonna vedajad,“ ütles tiitlit üle andes Võrumaa Arenduskeskuse juhatuse liige Tiit Toots.

Isadepäeval tuletas Toots meelde, et november on ka meeste tervise kuu: „Mehed ja isad peaksid oma tervisele tähelepanu pöörama ja selle eest hoolt kandma pidevalt, nii enda kui ka oma laste heaolu nimel.“ Samuti julgustas ta isasid andma oma lastele edasi nii võro ja seto kultuuri kui ka oma pere pärimust.

Kaarel Vaidla on isa, kes on seadnud oma laste arendamise ja hoidmise enda esimeseks prioriteediks. Ta on isana väga pühendunud ja naudib iga pere ja lastega veedetud hetke. „Kui lapsed midagi vajavad või paluvad, on ta nende jaoks alati olemas ja näeb laste eest hoolitsemist võimalusena nendega aega veeta ja oma armastust näidata,“ seisab konkursile esitatud taotluses.

Sarnaselt teiste Võru maakonna aasta isa tiitli pälvinutega on ka Kaarel oma kogukonnas väga aktiivne. Et pakuda oma lastele parimat elukeskkonda, kolis Kaarel koos perega elama Setomaale Kolodavitsa külla, kus lapsed saavad veeta palju aega looduses. Nii on ta panustanud naabruses asuva Nedsaja kogukonna arengusse, kuhu kuulub palju noori peresid.

Sealjuures on kogukonnas juba kaks aastat toimunud isade-poegade matk ning sel sügisel esimest korda ka isade-tütardede matk, kus Kaarel on olnud nii aktiivne osaleja kui ka kaaskorraldaja.

Kuna pere on Kaarlile väga oluline ja ta soovib võimalikult palju aega ühiselt veeta, on ta valinud töökoha, kus saab töötada enamuse ajast kodukontoris. Ta on kõrgelt hinnatud protsessi arhitekt Wikimedia ülemaailmses võrgustikus, seda juba 10 aastat.

Kaarlit kirjeldatakse kui mitmekesisest inimest, kel oskusi paljudes valdkondades. Kaarel räägib vabalt kuues keeles ja on keeltehuvil edasi andnud ka oma lastele. Tal on suur austus seto kultuuri vastu. Kaarel

laulab seto meestelaulu ning mängib karmoškjal ja viiulil seto tantsulugusid. Koos abikaasa Martaga on nad asutanud MTÜ Perering, mis korraldas Seto Folgil ning Lummo Kati leelolaagris lasteala tegevusi. Sel sügisel aitas ta vabatahtlikuna ka seto kultuuri nädalal kooliõpilastele õpitubasid läbi viia.

Aasta isa tiitlit on Võru maakonnas välja antud alates 2005. aastast. Eelmisel aastal pälvis tiitli kolme lapse isa Kalvi Kõva. Tänavu esitati Võru maakonna aasta isa aunimetusele kokku kaheksa kandidaati: Aadu Rästa (Võru vald), Indrek Võsu (Rõuge vald), Illar Kallari (Setomaa vald), Priit Kooser (Setomaa vald), Ahti Treier (Võru vald), Kalju Mihhail Aganits (Võru vald), Taivo Tuusis (Rõuge vald), Kaarel Vaidla (Setomaa vald). Kõiki konkursile esitatud isasid tunnustati tänukirjaga.

Võru Kandles toimunud isadepäeva kontsertaktusel esinesid Võru naiskoor Kannel, naiskoori ansambel Sinilill, juhendajad Helga Ilves ja Erja Arop; Sõlekese lasteaia laululapsed, juhendaja Helga Ilves; Võru Muusikakooli Akordionite ansambel, juhendaja Heli Raitar; vahetkete lugusid Võru Kesklinna Kooli õpilased Oliver ja Silver Keel ning kitarril mängisid Hillar Surva ja Arved Asuküll.

Aasta isa nominendid Setomaa vallast

- **Illar Kallari**
Elab Usinitsa külas. Ta on kuue lapse isa ja nelja lapselapse vanaisa. Töötab Mikitamäe koolis majandustöötajana. Ta on alati abivalmis, väga töökas, pereväärtusi hindav isa ja vanaisa.
- **Priit Kooser**
Elab Tiirhanna külas. Ta on kolme lapse isa. Töötab politsei- ja piirivalveametis. Kogu oma vaba aja pühendab ta oma perele ja lastele. Ta on abivalmis ja sõbralik isa, kes kasvatab oma lapsi läbi rõõmu ja rahumeelsuse.

Võrumaa Arenduskeskuse uus nõukogu esimees on Setomaa vallavanem Raul Kudre

Kui viimased pool aastat juhtis Võrumaa Arenduskeskuse nõukogu tööd ettevõtja Vello Saar ja enne teda riigikokku suundunud Võru endine linnapea Anti Allas, siis septembri lõpus kinnitati nõukogu uueks esimeheks Raul Kudre.

Neljapäeval, 26. oktoobril toimus järjekordne nõukogu koosolek uue esimehe juhtimisel. Kudre arvates on Võrumaa Arenduskeskus paistnud silma oma tegevuse ja tulemuslikkusega: „Palju on ümber mõeldud ja kaasajastatud ning arenduskeskus on kasvanud tõiseks arendusorganisatsiooniks.“

Tema sõnul toimib Võrumaa Arenduskeskuse nõukogu hästi ja on laiapinnaliselt komplekteritud, sest lisaks omavalitsustele on kaasatud nii ettevõtete kui kodanikuühiskonna esindajad.

„Sellepärast ei ole vajadust ega plaani suuri muudatusi teha ja täita tuleb peamiselt nõukogu koosolekute juhtimise ja vajadusel esindusrolli,“ lisas Kudre.

Nõukogu koosolekul otsus-

tas nõukogu ühehäälselt pikendada senise juhatuse liikme Tiit Tootsi lepingut kolme aasta võrra.

Tootsi sõnul on järgmise kolme aasta suurim väljakutse see, kuidas kasutada maksimaalselt Euroopa Liidu ja siseriiklikke vahendeid maakonna kitsaskohtade lahendamiseks. „Kindlasti on lahendamise juures oluline tugev ja tegus meeskond, kes täna arenduskeskuses toimetab,“ ütles Toots.

Samuti on Tootsi hinnangul maakonna arendamisel oluliselt partneriteks Võru maakonna inimesed, kohalikud omavalitsused ja ettevõtjad. „Selleks, et lahendused oleksid jätkusuutlikud ja aitaksid efektiivselt eri sihtgrupe, tuleb neid luua koostöös kõigi osapooltega. Siinkohal kutsun kõiki üles osalema erinevatel arenduskeskuse korraldatavatel aruteludel, sest üheskoos saame luua homse Võru maakonna,“ lisas ta.

LOTA VANA,
Võrumaa Arenduskeskuse kommunikatsioonispetsialist

Uus Võrumaa Arenduskeskuse nõukogu esimees Raul Kudre ja juhatuse liige Tiit Toots.

Foto: Lota Vana

OTSIME MEESKONDA SETOMAA MUUSEUMID DIREKTORIT

TULE KANDIDEERII!

Direktori ülesandeks on muuseumile pandud ülesannete ja muuseumi tegevust korraldavate õigusaktide täpne ja otstarbekas täitmine.

Nõutav töökogemus sarnasel ametikohal vähemalt 2 aastat ja bakalaureuse taseme haridus

Saada oma avaldus 8.detsembriks:

vald@setomaa.ee

+372 525 6695

Sügis annab aega tagasivaatamiseks

Hilissügis enne talve annab aega tagasivaatamiseks aastale.

Tahan sellega esile tõsta erinevate alade tublisid tegijaid. Tubli isa on perele kindlustunne ja lapsele suurim rõõm. Sellepärast on mul 2019. aasta Võru maakonna isana au tervitada Setomaa tublisid ja silmapaistvaid isasid: Kaarel Vaidla, Illar Kallari ja Priit Kooser. Tean teie tundeid tunnustamise juures, sest mis saab veel südantsoojendavam ja emotsionaalsem olla kui sinu märkamine. Võru maakonna 2023. aasta isaks kuulutati Kaarel Vaidla. Veel kord palju õnne!

Maakonna parimaid ettevõtteid asutakse tunnustama verivärskes Ilmaveere keskus. Ootan huviga parimaid majanduse vedajaid ning ka Obinitsa vana kool-kiriku uuestisündi. Loodan, et Lenna ja Lauri veetud ehitus hakkab lähiajal sinna ka sisu looma ning paljud külastajad leiavad keskusesse tee! Edu ettevõtjatele!

Käib arutelu valla 2024. aasta eelarve üle ja püüame keerukal ajal nina vee peal hoida, samas kõik vajalikud investeeringud siiski ära teha ning võimalusel ka palgatõusu tekitada. Inflatsioon sööb inimestel palga näpude vahelt ära ja kaubad on Eestis tõepoolest hüppeliselt kallinenud.

Vaadates järgmisse suvesse, võime kindlusega öelda, et XXXI Seto Kuningriik toimub Obinitsas ja Seto Folk koos tantsupeoga Värskas! Ootame juba neid üritusi.

Talv on ukse ees ja loodame korralikult suusatada erinevates valla piirkondades. Populaarne kõnnisari annab selleks lootust, et rahvas oma suusad välja otsib ning suusarajale tormab. Tervise eest hoolitsemine ei ole patuasi, vaid näitab, et me oleme enda tervise suhtes teadlikud ning vastutustundlikud! Tuhat kiitust! Tervelt elatud elu on väärtuslik!

On suur kangelastegu saada pimedal ajal riideid selga, aga kohtume siiski kõnni- või jooksurajal.

RAUL KUDRE,
vallavanem

Toimetulekuraskustes inimestel on lisaks toiduabi pakile võimalik saada toidukaart

Alates oktoobrist 2023 on ka Setomaal võimalik saada toimetulekuraskustes inimestel lisaks toiduabi pakile toidukaart. Toidukaart kehtib Rimi kauplustes üle Eesti.

Seni toimetas eelkomplekteeritud toidupakid abivajajateni Eesti Toidupank koostöös kohalike omavalitsuse sotsiaaltööspsialistidega.

Lisaks Toidupangale lisandub abivajajatele toimetuleku tõstmiseks lisavõimalusena Rimi toidukaart, kuhu kantakse terve leibkonna toetussumma. Ühele inimesele on mõeldud riigi poolt 30 eurot kvartalis, näiteks kui leibkonnas on 2 inimest, siis laekub kvartali toetussummana kaardile 150 eurot.

Toidukaart võimaldab igal inimesel valida poest just neid

kaupu, mida kõige rohkem vajatakse. Osta saab toidukaupa kui ka majapidamistooteid.

Kaardil olev toetus tuleb ära kasutada kvartali jooksul ning allesjäänud summa uude kvartalisse üle ei kandu.

Lisainformatsiooni saamiseks võta ühendust oma kohaliku omavalitsuse sotsiaaltööspsialistiga, kes sulle toidukaardi saamise võimalustest ja tingimustest täpsemalt räägib.

Setomaa Vallavalitsus

Pane tähele!

- Setomaa valla sotsiaaltööspsialistide kontaktid: <https://setomaa.kovtp.ee/> kontaktidjaametnikud

Tule Setomaale!

REIN JÄRVELILL,
valla kommunikatsioonispetsialist

Setomaa vald on eriline vald, kus valla ülesandeks on lisaks üldistele valla teenustele toetada ka seto keele ja kultuuri ellujäämist ja arengut. Oma

etnokultuuriliste piiride tõttu on Setomaa vald üks väiksemaid valdu Eestis. Me oleme uhked oma eripära üle ning soovime seda kasutada meie konkurentsieelisena, olles ise üks ääreala väikevaldadest.

Valla toimimise seisukohalt on määrava tähendusega valla

elanike registrisse kantud inimeste arv. Just sellest arvust tulenevalt kujuneb valla eelarve tulude pool. Just elanike arvust sõltub, kui palju saab vald kulutada vahendeid teede korrashoiuks, sotsiaalkaitseks, haridusele ja kultuurile.

Valla elujõulisusele saame

me kõik väga lihtsalt kaasa aidata. Kontrolli veel enne aasta lõppu, kas oled oma elukohaks rahvastikuregistris määranud Setomaa valla, kui pole, siis tee seda kohe! Abistava informatsiooni leiad kodulehelt: setomaa.kovtp.ee/ registreeri-elanikuks.

Lumetõrje nõuded Setomaa valla avalikel teedel ja erateedel

1. Tööde teostamisel juhendada Majandus- ja taristuministri määrusest nr 92 „Tee seisundinõuded“, vastu võetud 14.07.2015, peatükk 4 „Talihooldus“ ja määruse lisadest 6, 7, 8 ning käesoleva tehnilise kirjelduse nõuetest.

2. Teedel lumekihi kriitiline paksus:

- 2.1. kohev lumi 10 cm;
- 2.2. sulalumi või lõrts 5 cm

3. Lumevallide vahe mõõdetuna tee pinnalt 4 meetrit või kitsamal teel vähemalt sõiduraja laius. Lume- või lõrtsikihi paksust arvestatakse kinnisõidetud lumekihi pinnast.

4. Lumetõrje töödega alustatakse peale lumesaju lõppu platside ja kõnniteede puhul hiljemalt 2 tunni jooksul ning mujal hiljemalt 3 tundi peale vastavasisulise korralduse saamist Tellija esindajalt, kui ei ole kokku lepitud teisiti. Avalikuks kasutamiseks määratud teedel peab lumetõrje olema kvaliteetselt teostatud hiljemalt 16 tunni jooksul, eriolukorra korral 30 tunni jooksul, kõnniteed ja parklad 5 tunni jooksul peale lumekoristuse algust. Erateedel peab lumetõrje olema kvaliteetselt teostatud hiljemalt 30 tunni jooksul, eriolukorra korral 48 tunni jooksul peale lumekoristuse algust.

5. Eriolukord on tugev lumesadu (üle 10 cm lund 12 tunni jooksul), tuiskestvusega üle 6 tunni, jäite tekkimine kestvusega üle 4 tunni ja muudest era-

Pane tähele!

- Setomaa valla talvist lumelükkamist koordineerib vallavalitsuse majandusspetsialist Lauri Saar (tel +372 520 4526, e-post: lauri.saar@setomaa.ee).
- Lumelükkamise piirkonnad ja teostajad Setomaa vallas 2023.-2024. aasta talveperioodil on leitavad Setomaa valla kodulehel setomaa.kovtp.ee/ lumelükkamine.

kordsetest ilmastikunähtustest tingitud teelolulise halvenemine. Eriolukorra piirkonna kehtestab tee omanik talihooldust teostava isiku ettepanekul. Vajadusel võrreldakse andmeid lähimate meteoroloogijaamade andmetega.

6. Tööpäevadel alustatakse lumetõrjetöödega eelisjärjekorras õpilasveo liinide tee-

del, kindlustades tee läbitavuse vastavalt sõidugraafikule. Valla allasutuste teenindusmaal (koolide-lasteaedade parklad, sissesõiduteed) peavad lumetõrje tööd olema teostatud hommikul kella 7.

7. Lume sahkamisel tuleb hoiduda mahasõitude ja suubuvate teede ummistamisest.

8. Erateede omanikud peavad teavitama valla majandusspetsialisti lumetõrje teostamise vajadusest (Setomaa Vallavolikogu 28.04.2022 otsus nr 9 „Erateedel tasuta talihoolduse kord“).

9. Erateede omanikud peavad puhastama teeservad vähemalt 3,5 m kõrguselt ja 2 m laiuselt puude okstest, et oleks tagatud lumetõrjehetki ohutu juurdepääs majapidamistele. Kui seda nõuet ei ole täidetud, on lumelükkajal õigus jätta see teelõik lükkamata, tehes hetkeolukorrast pildi.

10. Ilupõõsad, puustikud, kivid, kanalisatsioonirajatised, truubid, robotniiduki niidulad jms tuleb tähistada viisil, et need oleksid nähtavad ka pimedal ajal ning olenevate lumekihi paksusest (nt tähistada helkurribadega, postidega). Märgistamata objektide kahjustumisel kannab kulud kinnistu omanik.

11. Teenuse pakkuja ei ole kohustatud puhastama hoovi.

12. Teenuse pakkuja riigitee ääres väraaesisid puhastama ei pea.

13. Teenuse pakkuja peab ruumi võimaluse korral puhastama majapidamise juures platsi, mis on vajalik sõiduauto või prügiauto ümberkeeramiseks.

14. Teenuse pakkuja ei ole kohustatud taastama rikutud haljasaladid, kui need olid tähistamata.

15. Kohalik omavalitsus ei korralda lumelükkamist ega muud talihooldust erateedel juhul, kui teele on paigaldatud sõitu keelav liiklusmärk (märk nr 311) ja ei ole antud kirjalikku luba, sissesõitu keelav liiklusmärk (märk nr 331) või mõni muu edasisõitu keelav liiklusmärk või takistus. Teavitussilt ERATEE ei ole sissesõitu keelav märk.

Palume liiklusmärgid eemaldada või märkidele peale panna kilekott, et teostataks lumelükkamist.

Setomaa Vallavalitsus

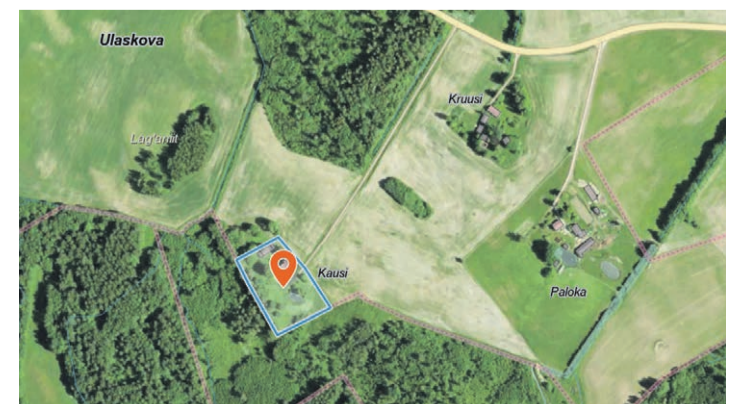
Mis on riigitee, kohalik tee ja eratee?

- Riigitee on riigile kuuluv tee, mille osas omaniku ülesandeid täidab ja teede korrashoiu eest vastutab Transpordiamet (varasemalt Maanteeamet). Värska ja Mikitamäe piirkonnas on teehooldajaks Trev-2 Grupp AS. Meremäe ja Luhamaa piirkonnas on teehooldajaks Verston OÜ. Probleemidest riigiteel saab teavitada Maanteeinfo numbrile 1247.
- Kohalik tee on tee, mille osas omaniku ülesandeid täidab ja teede korrashoiu eest vastutab kohaliku omavalitsuse üksus. Kohalikud teed on määratud avalikuks kasutamiseks ja need on kantud Setomaa valla kohalike teede registrisse.
- Eratee on tee, mille osas omaniku ülesandeid täidab ja teede korrashoiu (v.a lumetõrje kui on esitatud taotlus vallavalitsusele) eest vastutab kinnistuomanik ise.

Peremehetu vara hõivamine

Setomaa Vallavalitsus teatab, et on võtnud arvele peremehetu ehitisena elamu, majandushoone ja sauna Setomaa vallas Ulaskova külas Kausi maaüksusel katastritunnusega 73201:001:0859. Viimane teadaolev omanik on Aleksei Hummal. Vastuväiteid ehitise

peremehetuse või selle kohaliku omavalitsuse poolt hõivamise kohta palume esitada kirjalikult hiljemalt 2. jaanuariks 2024 Setomaa Vallavalitsusele aadressil vald@setomaa.ee või Pikk tn 12, Värska alevik, Setomaa vald, Võru maakond 64001. Setomaa Vallavalitsus

Eesti rahvamajade nädal Setomaal

Eesti Rahvamajade Ühingu (ERÜ) eestvedamisel toimus 16.–22. oktoobrini üle-eestiline rahvamajade nädal. Sellel aastal oli ERÜ juhtmõte „koostöö“ ja eesmärk tõsta inimeste teadlikkust rahvamajade võimalustest, vajalikkusest ja olulisusest.

Selle nädala raames toimetasid usinad kultuuritöötajad ja pakkusid eri piirkondades oma maja tugevusi esile tuues vastavat tegevust või sündmust.

Obinitsa külakeskus on spordisaali ja jõusaali olemasoluga loonud head tingimused sportimiseks. Piirkonna noored on usinad jõusaali külastajad ja Eesti rahvamajade nädalal tuli külla personaaltreener Kerli Djomina. Kerli viis läbi näidistrenni ja juhendas noori jõusaali efektiivselt kasutama.

Üle nädala teispäeviti kell 18 toimub Obinitsa külakeskuses seto tantsude õppimine. Nii ka rahvamajade nädalal. Tunnid on alati meeleolukad ja tore-dad ning õpetaja Sirid Pärtin ootab uusi huvilisi ka järgmistesse tundidesse. Juba järgmisel suvel toimub III Seto tantsupidu ja praegu on just õige aeg tantsude õppimisega alustada.

Luhamaa eakad olid kutsutud 18. oktoobril Meremäe tee-

Obinitsa tantsude õpituba.

Foto: Sirid Pärtin

niduspunkti, kus Meremäe pensionäride seltsing pidas oma 30. aasta juubelit. Peomeeleolu aitas luua lauluansambel Meribel.

Mikitamäe teeninduspunkt muutus üle aastate üheks õhtuks taas kinosaaliks. Filmiks valisime äsja linastunud filmi „Vigased pruudid“, mis on eesti mängufilm Eduard Vilde samanimelise näidendi ainetel. Saal

oli rahvast täis, oli nii kohalikke kui ka naabervalla inimesi. Publiku tungival soovil proovime taas filme näidata ka Mikitamäel.

Värskat kultuurimaja kutus külla etenduse „Kuldkalakõnõ“, mille on lavastanud Obinitsa Uue Teatri kollektiiv. Etenduse loomisest on saadud inspiratsiooni muinasjuttudest „Kuldkalakene“ ja „Ahne

naine“ ning Pentti Linkola kirjatöödest, samuti putuktoidule ülemineku soovist.

Meil on suur rõõm, et nii palju aktiivseid Setomaa elanikke jõuab erinevatele kultuurisündmustele. Koos saame luua kultuuri ja teha neid sündmusi, mis kõnetavad suuremat hulka inimesi.

Setomaa Kultuuri-keskuse töötajad

Meremäe pensionäride seltsing Meelespea tähistas oma 30. sünnipäeva

HELE VERREV

18. oktoobri lõunaks oli pidulikku sätitud ja kaetud laudadega vallamaja saal Meremäel sagimist ja elevust täis. Oodati külalisi, et tähistada Meremäe pensionäride seltsingu Meelespea 30. tegutsemisaasta täitumist. Külla olime kutsunud lähimad naabrid Obinitsa pensionäride seltsingust ja Luhamaalt, samuti vallajuhi ja luuletaja Ilmar Vananurme.

Muusikalise tervitusega tõmbas peo käima Meremäe Kooli õpilane Gerd Palok karmoškala. Avasõnade järel andis Meremäe raamatukoguhoidja Anni Lahe lühikese ülevaate seltsingu 30aastasest ajaloost. Kes veel paremini teaks ja oskaks? Anni Lahe osa seltsingu elus on võimatu ülehinnata, sest ta on olnud kogu 30 aasta jooksul selle kõrval ja sees oma nõu ja abiga. Hulgaliselt on korraldatud üritusi koos raamatukoguga. Õigem oleks öelda – me käimegi käsikäes!

Süüdati küünlad ja mälestati endisi eestvedajaid Volde-mar Rannastet ja Maria Nõlvikut, samuti kõiki seltsingu liikmeid, keda meie hulgas enam ei ole. Tuli hingelisel meremäelisel ja koduloouuril Volde-mar Rannastel on olnud tänuväärne roll seltsingu ellukutsu-misel ja esimese juhina kokku-

Laval on seltsingu naisansambel Meribel.

Foto: Rein Järvelill

saamiste mõtte ja sisu loomisel. Iga järgmine seltsingu eestvedaja on lisanud omapoolset nägemust ja uusi mõtteid. Aitäh teile, Eevi, Lilia ja Liia! Kindlasti on kõike mõjutanud aeg, milles parasjagu elame.

Läbi aegade on seltsingu kooskäimise aluseks olnud tähtpäevade, nii riiklike kui rahvakalendri tähtpäevade tähistamine, kohtumised erinevate elualade inimestega, teatrikülastused, väljasõidud, ka lihtsalt ümberlauajutud. Oluline osa on olnud kõigi seltsi liikmete sünnipäevade tähistamisel. Omapoolset sära on andnud meie kokkusaamistele Meremäe kooli- ja laste-aialapsed laulu, tantsu ja näite-

mänguga. Ka duett Mahe ning trio Mahe ja Valdur on toonud oma laulud tihti seltsingu koosviibimistele kuulamiseks.

Palju aastaid on tegutsenud seltsingu juures naisansambel Meribel, juhendajaks Elenora Aida. Meribelist on tänaseks kujunenud üsna nõudliku ja keeruliste seadete repertuaariga ansambel. Oleme rõõmsad, et meid kutsutakse tihti üles astuma ka väljaspoole kodu-valla piire. Siinkohal suur-suur tänu Elenorale ja laulunaistele, kes erinevatest elukohtadest hoolimata kindlaks määratud ajaks ikka proovideks kohale jõuavad. Sellegi peo kontsert-osa oli Meribeli kanda. Laulu- ja pillilood löi lahti ka Ilmar Vana-

nurm, loomulikult olid need ta enda loodud.

Nagu ikka taolistel puhkudel jagati tänukirju, ulatati lilleõisi. Neid jätkus vallajuhtidele, seltsingu eestvedajatele, koostööpartneritele, autojuhtidele ja teistele abilisetele.

Meieseltsi Meroos perenaine Sirje Pakler kinkis seltsingule klaasist hingelinnu. Teelesaadetuna kõigi seniste juhtide Eevi, Lilia ja Liia kätest maandus ta Silvia Stepanova pihkudesse, et anda edasi teatapult meie tegevuse edaspidiseks sujumiseks. Viimased pool aastat ongi Silvia juba väga palju panustanud seltsingu heaks.

Kui ametlikud jutud räägitud, tõstis Inge akordioni põlvedele ja valsihelid kutsusid tantsupõrandale. Sellest ajast peale, kui Inge kodukohta tagasi tuli, ei möödu peaaegu ühtegi pensionäride kokkusaamist ilma mõnusa seltskonnalauluta akordioni saatel. Aitäh sulle, Inge!

Nii see pidu teoks saigi! On heameel tõdeda, et meie hulgas leidub suurepäraseid kokkasid, lilleseadajaid, ruumikujundajaid, lauljaid, pillimehi ja muidu häid abilisi. Aitäh kõigile peolistele, kes oma kohalolekuga sündmuse eriliseks muutsid. Mida siis sünnipäeval soovida? Eks ikka päikeselisi päevi, tervist ja pikka iga nii seltsingule kui tema liikmetele!

Iga vallaelanik loeb

„Nälg, laku panni!“ – neid sõnu lausus mu vanaisa igal sügisel keldri uksele seistes. Ta näos oli rahulolu ja mõnus muie. Salved olid täis kartuleid, porgandeid, peete, kaalikaid. Riiulid olid täis soolakurke, marineeritud seeni, erinevaid moose ja kompotte. Jäi ainult kiigata üle laudade ja vaadata, kas jõulusiga ikka on juba õiges kaalus. Kahjuks pole täna enam vanaisa, laudas ei ole jõulusiga ning eks keldris jääb ka hoidiseid iga aastaga vähemaks. Need on mälestused, mis ei unune kunagi.

Käes on pime aeg – hingedeae. Meil kõigil on saigid salves, lehed riisunud, põllutööd lõppemas ja on aega hinge tõmmata ning puhata. Võtta kätte tubased tegevused ja teha plaane sügiseks-talveks. Mõtlete, et mis plaane. No ikka neid, kuidas õhtuid ja vaba aega veeta. Kuid minu hinges on palju kurbust – just selle tõttu, et kuigi meie Setomaa vedosnikud, kultuuritöötajad ja paljud tublid inimesed panustavad sündmuste ja ürituste organiseerimisse ning Setomaa kultuuri- ja spordikalendrisse on planeeritud palju huvitavaid üritusi, pean siiski kahjutundega tõdema, et meie inimesed ei leia kuidagi tahtmist või viitsimist nendest osa võtta. Miks? Ma ei oska sellele küsimusele vastata. Panen kõigile südamele, et leidke kas või kord kuus aega külastada talveperioodil mõnda tantsuõhtut, võimlemistreeningut, matka, õpituba, kino jne. Ei ole kellelegi uudis, et valla eelarve on väga pingeline. Mul on väga kahju, kui eelarveridasid peab kärpima põhjusega, et osalejaid on üritustel vähe. Panustatakse ju valla raha valla elanike heaks. Loodan kõigi mõistvale suhtumisele ja kohtumisteni jõulupidudel. Mina lähen, tule sinagi! Tsiteerides Reet Linnat, kes soovib iga „Prillitoosi“ saate lõpus: „Elame veel!“

Selle tsitaadiga on hea ka jätkata. Paari viimase aasta jooksul on oma ettevõtlikkusega silma jäänud Setomaa kõige väarikamad – Setomaa eakad inimesed. Küll nad ikka jaksavad. Eakate ülikool, see on erinevate kursustega sisustatud koolitusprogramm. Juba kaks aastat järjest on olnud au kätte anda tunnustusi eakate ülikooli läbinutele. Oleks Setomaa koolides ka nii palju lõpetajaid! Sellel aastal alustas kooliteed juba kolmas eakate lend. Tundub, et ideede, entusiasmide või transpordi puudumise tõttu ei jää eakatel küll midagi tegemata.

Sellel sügisel täitus Meremäe pensionäride seltsingul Meelespea 30. tegutsemisaasta. Silmisse tuli pisar, nähes, et Meremäe saal jääb väikeseks piirkonna eakate jaoks. Sünnipäevapidu oli väga läbi mõeldud. Igale osalejale oli laual just selleks sündmuseks kujundatud õnnitluskaart, aktiivsemaid tunnustati tänukirjaga ja kõige huvitavam oli kuulata tagasivaadet ajalukku. Eeskavas esines „Võrumaa aasta noor 2023“, kohalik Meremäe poiss Gerd Palok. Kindlasti ei saa mainimata jätta ansambli Meribel esinemist. Need lauluseaded on kuulamist väärt. Loodan, et ansambel esineb ja tutvustab kindlasti oma tegevusi ka teistes Setomaa piirkondades.

Suur tunnustus ka Mikitamäe Eakate Klubile. Nemad on alati kohal kõigil piirkonnas toimuvatel üritustel. Ning mitte ainult kohal, vaid ka aktiivselt osalemas. Mikitamäel toimunud „Oktooberfesti“ peol olid nad kohal kostümeeritult, nii nagu kutsel kirjas.

Öeldakse, et „tibusid loetakse sügisel“ või siis ka talvel. Just vallad loevad oma tibusid aasta viimasel päeval. See on aeg, kus läheb lukku valla elanike arv, mille alusel jagab riik vallale rahastust. Kutsun kõiki end registreerima Setomaa valla elanikuks. Kindlasti kutsu valda sisse kirjutama ka oma naaber või tuttav, kes mingil põhjusel pole seda teinud, kuid veedab palju aega või elab Setomaa. Ära jäta valda sisse kirjutamist aasta viimasele päevale, sest andmete töötlemine võtab erinevates ametkondades ka mõne päeva. Iga vallaelanik loeb.

Soovin kõigile rahulikku hingedeaeaga ning vaikselt-vaikselt on saabumas jõuluootus.

URMAS SARJA, vallavolikogu esimees

Mihi tands, koh tandsjal om ilosahe nätä' udrasõ naha' ku tsirgu sulõ.

Raudoja Ahto pilt

Pow wow – vahtsõ ao indiaani tandsupido

Kats kuud tagasi edimätshe Ameeriga reisukirah, mis ilmu siih Setomaa aoleh, saiõ vällä höigatus, õt ma kiroda ka veedkese indianlaisi elost Põhja-Dakota Fort Bertholdi reservaadih.

RAUDOJA AHTO

Tu om sääne indiaani reservaat, koh eläse' päämätselt ari-kara, hidatsa, mandani ja lakota indiaani rahva'. Kokko om mitmit satu indiaani rahvit, a nuu' kiä' sääil eläse', omma' kõik suurõ tasatsõ maa rahva'. Ja olõ-i niimuudu, õt indiaanlasõ' eläse' kõrvotsi ja saava' ütstõsõst arvu saia' ja kolonistel oll' kergep näid häõtä'. Vahtsõl aol om kiil hoobis häömäh – a kultuur sulandus sagõhohe ütest nn indiaani kultuuris.

Ku kohegi kavvõndõhe lääht, tahat õks nätä', kuis eläse' kohaliku' ja meile (mul ja Raali Ainil) oll' suurõst abimehest Pargi Indrek, kiä' eläs ja tüütäs sääil samah Fort Bertholdi indiaani reservaadih. Tä uur ni oppas kohalikõlõ näide kiili ni kultuuri. Ku meil õks om uma kiil viil alalõ, sõs sääil om keele mõistõt hoobis vähä. No olõnõs mäantsel rahval, a nuu' rahva', kiä' sääil ommava' – ari-kara, hidatsa, mandani, nuil om õnnõ üttsigu' vana' inemisõ', kiä' viil mõistva' umma kiilt.

Mille tuu nii om? Mi saiõ ka vastusõ. Taheti, õt kõik indiaanlasõ' lääsi' kuuli, ja ku latsõ' kuuli panti, oll' tuu kotost kavvõndõh. Ütte kuuli panti kokko eri indiaani rahvidõ latsõ'. A keele' olli' väiga erinevä' ja õt nä saasi' umavaihlõ kõnõlda', opati koolih ka õnnõ inglisõ keeleh. Nii ollgi tulõmusõst tuu, õt noorõ' mõista-s inäp umma kiilt.

A tuu, kas sa olt indiaanlanõ vai olõ-i, tuud tiidäs ni tuust peetas kinni. Reservaadih kõik tiidvä', kiä' kost om, ja reservaadih saava' maaumanigusa olla' õnnõ nuu', kiä' omma' reservaadi nimekirah. Kiil om

kaomah, a hindäs olõminõ om kõva. Alalõ om uma päävä palvusõ' ni tandsu', koh saias mehes ni naases. Võorit sinnä' lasta-i – tuu om uma asi. Midä võõra' võiva' nätä', om pow wow, midä peetas päämitselt svitsõl aol ja nädäli lõpuh – kol' päivä jutti.

Mis tuu pow wow om? Ku lühkolt kokko võtta', om tuu tandsopido, koh sorditas vällä parõbit tandsjit, a tandstas ka niisamatõ, ilo peräst. Ja ku mi sinnä' lätsi, plaansõgi, õt tahasi' nätä' kattõ pow wow'd. Tuu om niimuudu ku Setomaal kerigupühä – om tiidä', mäantsel küläh mäantsel kuupääväl tuu om. Niimuudu ka sääil – tiidäs, kunas kohekotalõ minnä'.

Tuu reservaat olõ-i suur, a hädä om tuuh, õt ütest veerest tõistõ piät sõitma suurõ tsõõriga. Kest maad juusk Missouri jõgi. Umal aol saiõ õks säält üle. A 1950ndil ehtedi Garrisoni tamm ja jõökõsõst saiõ reservaadi Sakakawea järv, kost päse-i üle ja tulõ sõita' mitu tunni, ku tahat tõõsõlõ kaldõlõ saia'.

Pow wow jaos om egäh suurõbah küläh uma tsõõrik plats – keskel tandstas ja ümbretsõõri saa istu' ja kaia'. Nuu' platsi' om samma muudu, ku siih om piä egäh suurõbah küläh laululava. Egäh küläh veedkese eis' muudu. Või üldä', õt taust om ka piä sama – laulupidosit naati pidämä, ku hindäette laulminõ egäpävätselt häömäh nakaš, ni naati koorilaulu tuust kõõ õigõpäst pidämä. Nii ka siih, ku innevanast oll' egä tandsu jaost uma aig ni kotus, sõs vahtsõl aol tandstas nuid, ku om pow wow.

Veedkese tuust, kuis sääne nn tandsopido käü. Inämbüisi on riidi lõunast edimäne sisestulõk – tuu tähendäs, õt kõik, kiä' kolmõ päävä joosul tandsva', tulõva' ja näütäse' hinnäst. Kõik käü õks korra perrä. Kõõpääl nakasõ' trummi' lüümä. Üts „trumm" om 6–14 miist, kiä' istusõ' üle suurõ trummi ümbre ja nakasõ'

ütehkuuh tuud mængmä. Lüväs väiko kepiga, minka otsah om midägi pehmekõist, ja eis' laulõtas. Ku edimält või olla' sääne tunnõh, õt kõik om üttemuudu, sõs tuud joht olõ-i. Om õks sõnõnoga laula, a või olla' ka õnnõ hääle'. Rahvas hindäs ka viil nuid trummõ – parõbit võõdõtas vilmi pääle, tetäs iist ni takast pilti ja nuu' omma' väiga hinnat mehe'.

Hüä küll, trummi' nakasõ' lüümä – ja tuu staadioni vai välaku pääle tuvvas kõõ päält kiior ja lipu' – höimulipu', Ameeriga lipu' ja nuid kandva' indiaanlasõ', kiä' om sõaväevormih. Siih avvustadas nuid, kiä' omma' uma maa iist võidõlnu'. Indiaanlaisil om nii, õt valgõ omma' näile pallo halva tennü, a maa om näide esivanõbidõ uma ja tuud avvustadas. Ku olt uma maa iist verd valanu, olt midägi hüvvä tennü. Ja kõva helüga loetas ette, kiä koh om võidõlnu, kiä Vietnamih, kiä Iraanah jne.

Näide järeh höigatas sisse mehe', päält tuud naase' ja lõpuh latsõ'. Kiä' omma' jo seeh, käävä' tandsusammõga müüdä tsõõri (muidoki ka sõamehe' ni naase'). Ku kõik om seeh ja liigusõ, om ku olõsi' lilliaida trehvänü. Nuid värme om satu ni tuhandit. Üte' rõiva' kiriväbä' ku tõõsõ uma'.

Mi küsse, õt siih om inäbüs vahtsõ rõiva', koh omma' vana'. Tuu pääle ütli, õt mi kultuur om eloh ja muutus. Mi taha-i nuid vanna nartsa, kanna õks vahtsit ni hindä tett. Ku rõiva' võiva' olla' üttsõik ku värmilitsõ', sõs näide man omma' väiga tähtsä' tsirgu sulõ', udrasõ naha'. Nuunaha' om palmsõt hiussihe, paistusõ', ku olõsi' pikä' kossa'. Tähtsä om tuu, õt ku tandsit, sõs tuu kõik and pallo mano ni näütäs, kuis mõistat tuud tandsu tandsi'.

Tandsu' olõ-i paarih, nii ku mi tandsi – sääil tandsva' mehe', naase', latsõ' eräle. Kõigil omma' uma' tandsu' – hiilmistandsu', egäsugumatsõ' tsirgu ni eläjä tandsu'. Piät liigutamma hinnäst nii, ku tuu elläi tege.

Ja tuud kõkkõ hinnatas. Komisjon kaes, pand kirja ja

päält tuud sorditas egä tandsu parõba' vällä. Edimätshe saava' rahha ja teki. Raha om vällä pandnu reservaadi höimu vanõbidõ kogo, üttsigu' inemisõ' vai perre'. Või olla' nii, õt poolõ võistlusõ päält mõni pereh otsustas, mi taha kõõ parõba soe tandsu tandsjalõ anda' 1000 vai 2000 dollarit mano. Tuu hõigatas kõva helüga vällä. Ja sääil õks kõik käü sularahah. Tandsu' läbi, loetas kõik peo pääle. Mi näi, ku kõik latsõ', kiä' tandsõ', saiõ' tuu iist 15 dollarit. Päält tandsu võiti' latsõ' ütstõsõ perrä handa ni saiõ' uma' tingäkese' kätte.

Tekke saiõ mañahtatus – tekk om kõõ kallip kingtüs ja tuud kingtäs tenos tandsu iist, andas pridanäs, tuuga andas edesi teno vannolõ inemisiilõ. Om kattõ sorti tekke – kas hindä kokko ummõld nardsu-tekki' vai hoopis indiaanimust-riga villadsõ' Padingdoni vabriguh tett teki'. Varahappa oll' nuid tekikudamisõ virmasit hulga, a vahtsõl aol om õnnõ ütts perrä jäänü.

Niimuudu võistõldas kol' päivä. Parõba' tandsja' käävä' ka tõisih reservaatõh võistlõmah. Meele näüdäti ütts latsõkoist, kiä mõistsõ ilosahe vanna muudu tandsi', ja timä oll' niimuudu üttselt pow wow võistlusõl tõsõlõ käünü ni hindä kooliraha kokko košanu.

Ku nuu' tandsupido' omma', elētäs ümbre tuu tandsuplati, ummih ilmadu suurih vakon-elämiisih vai telgeh. Käüdas läbi, aetas jutta – vaihtõpäl mõni suguvõsa pakk eski' rahvalõ süvvä'. Jah – mõni või vällä märki', õt nä tahtva' kokko korjunu' inemisiilõ midägi anda', ja sõõdetäski ar' mitusata inemist. Sääil om õks tuu andmisõ kom-mõh viil alalõ.

Ka meil oll' innevanast tuu tiidminõ, õt ku sa annat, andas sullõ ka midägi vasta. Ja ku ma olõ midägi saanu, sõs tuud olõ-i ma niisamatõ saanu – tuud om kas jummal vai esivanõba' tahtnu'.

Piät luutma, õt esivanõba' tahtva' õks tuud, õt mi vana' laulu'-tandsu' jääse' alalõ – nii setokõisi ku indiaani rahvidõ man.

KUNINGA SÖNOLISÕ LAUL

Naka naane ma laulõmahe, linikpää naka leelotamma, ommõ_ks imä mul ka ilolinõ, esä_ks olli mul ka laululinõ, kää körval veie kirmasõhe, pandsõ puuhu ni vei pidolõ. Näie naisi sääil laulõvata, vanno viise veerätämäh, jovva-s illo näil imehtädä', sõnno säädmist seletädä', koh õks laulva' vana' naase', elähünü' ilotasõ', sinnä' tuvi tarrõ tulõ, liblik lindas põrmanduhe. Pihla Kullõ, kullakõnõ, Lummo Kati, kallikõnõ, olõt suurõ' mul kui sugulasõ', lauluimä' ti ilolidsõ', võtit helü ti küll helme sisest, võtit kumu ti kulla sisest, sõna' jätit ti sõsarilõ, laulu' jätit ti latsilõgi. Astnu' tõsõ' omma' aokõsõ', tulnu' tõsõ' tunnikõsõ', mamakõsõ' länü' manalahe, lauluimä' omma' liiva ala, ara sõudnu' mi sõnolisõ', linnanu' mi linnukõsõ'. Tetä' olõ-i imp midägi, minnä' olõ-i imp kohegi, saa-i tiika ma üteh laulta', üteh laulta', illo iski', tulõ esi meil iist üüldä', iist üüldä', perrä laulta', laula ma ti laulusõnno, veeretä ti viiekeisi. Leelo laultu' om lindi pääle, sõna' salvõ teil salvõstõdu', ara_ks pantu om puuterihe, ara_ks raotu om raamatuhe. No' saa laulta' ma ti perrä, viise veertä' vanna muudu, selle laulu' läävä' ladusahe, ilosõna' läävä' ilosahe, selle suuh mul siskasõna', selle pääh mul pääskolaulu', teele anna ma suurõ teno, kundsoni tii kumarusõ. Künni meele kündleaiigu, hillä tulli hingiaigu, jovva-i teid mi unõhtõlla', mamakõisi meelest laskõ', künnü künneld mi pandõmahe, vaha vallu näütämähe, palas künnel ilosahe, palas vaha valusahe. Jääse ilo sõs ilma pääle, laulusõna' mi latsilõgi, hoiam' süämeh ti laulusõnno, hinge pääl ti lauluhellü, unõhta-i mi mamakõisi, lasõ-i meelest lauluimmi.

VALGU MEEL

15. novembril 2023

Setomaa perändi hoitjido tegemistõst

Vahtsõnõ aastak toosõ hindäga üteh Setomaa muusõumidõ tsõõrigu' tähtpäävä': Saatse muusõum saa 50 ja Verska talomuusõum 30. Aastak ildap om Obinitsalgi 30 käeh. Midä olulist varahoitja' šoo aoga omma' ar tennü' vai kohe joudnu'?

KUNSTI TIU

Setomaa Muuseumidõ päävarahoitja

Kõkõ tähtsäm bi jaos om olnu sammu pidämise tõis-tõga. Tuu olõ-i olnu kerge, a pia kümme aastakka omma' mi muusõummõ kogo' olnu nätä'-kaia' Eesti muusõumidõ veebivärehtih (MuIS) <http://muis.ee>, Verska ja Saatse kogo veido pikembält, Obinitsa uma lühembält.

Sinnä' trükidü' andmõ' tahtva' kõik ülekaemist ja täv-vendamist, mink tüüh saava' ka lugõja' avitada'. Oga muusõumi-tüütajägi' ilmatarga' olõ-i, kiä oga pildi pääl olija vai koha ni ao ja pilditegijä ar tundva'-tiidvä'. Mi olõmö kõigilõ abi iist veiga tenoligu'. Ja ku mõnõl viil mõni lugu mano kõnõlda' om, toda hinnalitsõmb mi esivanõmbidõ aolugu saa.

Veebiväreht om mi harolidsõ muusõumi jaos suur õnn. Taa om loonu võimalusõ saia' kipõ ülekaeminõ kogodõh olõvast, kaitsõh niimuudu meele tuudut vanavarra ku hoitõh kokko tüütajidõ ni uurjidõ aigu. Sõita' Saatse vai Obinitsa asju üle kaema, õt paprihe-kappõ pakit asä' vällä tuvva', vallalõ ni tagasi rulli', vantsüdasi' rõivakraami, olõsi' suur ao ni kokkõvõttõh raha kulu.

Ku paprõkraamist pildi saamisõga saamõ eis' toimõ (skanneri abiga), sis rõivakraami, tüütiistu ja majapidämiskraami pildistamisõga mitte. Tuu jaos om vaia mitmõsugust tehnikat: õigiti tullu, sirme, aparaatõ jm, lisas tiidmisi pildistamisõl ja peräh pikkä nokitsõmist arvutih.

Asju (esemekogu) om neläl aastagal käänü üles võtmah piltnik Tuulõ Toomas Talinast, kiä om tennü veiga ilosat tüüd, olnu kullõnõ abilinõ ja küsünü sõbrahinda. Raha pildistamisõs olõmö saanu läbi projekte Kultuuriministeriumist, 2022. aastagal Setomaa kultuuri-programmist. Tuhad teno! Tämbädses om mi kogodõst 95% digipiltega, miä kõnõlõs mi varahoitjido hüäst tüüst. A samah õgal aastagal kogo' jo

Kunsti Tiiu (iihpuul) ja Korela Tea muusõumi varaga. Tuulõ Toomasõ pilt

tävvenese' ja pildistamisvaja-dus ei kao'.

Setomaa muusõumi' võtva' kõik aig vasta pilte (mustvalgit ni värmilitsi), dokumente, seto raamatit, kirja pantu mäleh-tüisi, seto perimõsuga helükandjit, filmi- ja muid matõr-jaalõ, ka asju ni rõivakraami. Täpsembält kae' perrä mi kodo-lehelt vai kiroda'-kõlsta'!

Muusõumikogodõ vallah om riik säädnü iihmärgis järg-mätsõ' põhimõttö' ni valigü'.

Vaia om kaia', õt eri muusõ-umidõ kogo' moodustasi' õts-tõist tävvdävä kultuuriväär-tõisligu kogomi.

Kogominõ piät olõma mõtõs-tõ ni järepitev. Mi piät tiidmä, miä meil om, ni midä vaia, õt kogo' olõsi' tävveligu' ja huv-tava'. Tegemä ülekaemisi, ana-lüüse. Tuu om paras aorüüvli, kõrvalitsõ inemisõ iist vafo-linõ tüü.

Riigi, kraami üleandjidõ ni mi kõigi jaos om väega tähtsä, õt vanavarra (musõaalõ) hoiõ-tasi' näide pikaaolist püsümist tagavatõh tingimustõh. Olõ-i mõtõh asju kořada', ku naa' mi silmi all häöse'.

Tüü katõ edimätsõ üles-

andõga om pia õgapävävane, meele jovvukohanõ ja tähendäs umavaihol pudeväh dialoogih olõmist, a viimäse ülesandõ man lätt asi keerolitsõs.

Mille? Verska muusõumi Paloveere talo, minka elomajah om hoiul seto rahvarõividõ ni talodõ muu uhkõ rõivakraam, om ehtet 1930. aastagal. Aida', koh hoiul vilä- ja rõivakirstu' ni muu kraam ja suurõmba' tüüriista', omma' raodu 1907, saadu pernaasel kaasavaras, üle tuudu Veerulitsa külast. Tahr om aastagast 1921. Mi puu-tüükoda, miä talo innidsehe lauta kohendõd, om talo kõgõ vahtsõmb hoonõh, ehtet 1980. aastagal. Talol om viil vändäga kaiv kest morro (1936), keldre ja sausann, kemmerg kah puu-kuuri takah. Elo pia nigu üle poolõ saandi tagasi õks. Eelekt-rivärk om muusõumil talo oman-ikus saioh uvvõndõt, elomajah ahi, pliit ja lešo vahtsõnõd tett ja mõnõ' katusõ' kah.

Jo' 2012. aastaga sai tellitü Kurmik Projekt OÜ-It Paloveere talo majandushuunõ (laut ja hainaküün) rekonstrueeri-misprojekt restaureerimistüü-kua ja tekstiilihoidla tegemi-

sõs, a minkast olõ-i tämbäd-seni asja saanu ja miä parhil-ladsõlõ elolõ jalgu jäänü. Väiko' hoidlaruumi' omma 25 aasta-gaga, ku esi' Verska muusõumih kogodõ luujana toimõtõnu, täüs saanu'. Sama murõh om tõisilgi, õt õigiti tingimuisi nõidõ oludõ man luvva' olõ-i võimalik, a annamõ hindäst kõõ paremba.

Õt saa aastaga vannunõ talo taht kõrralikku kobendamist, om pikembä seletamisõldagi kõigilõ tiidä'. A kiä taht uma sil-mäga üle kaia', sis tii ussõ teno-ligult vallalõ.

Ku olõ-i kogosit, olõ-i muusõumi

Õts asi, minkah mi asutusõ kipõstõ vaelduva' juhi' mukka' ütsmeeleh omma' olnu', om tuu, õt Lõuna-Eesti peränd-hoidlahe Tarto liinah mi asju viiä' ei plaani'. Ja kunas timä viil tulõ! (Veido aigu tagasi tull' uudis, õt ka Põhja-Eesti hoidla ehitüs toukus rahapuudusõl edesi, tuu pidi edimädsenä valms saama). Hoitminõ mass nii vai naa. Mi esivanõmbidõ vara piähs olõma mi umal maal, mi hindä inemistõlõ kergehe

manopäsetäv. Lahendus om vaia löüdä' umal kogokunnal.

Parhillanõ aig om vaenõ ja etteiidmäldä, a õgal aol tulõ plaanõ tetä', edesi kaia'.

Kaiõh hariduselõh toimuvat, olõ joba aigu tagasi mõtõlnu, õt ku veiga illoš ja armas kooli-maja Mikidämäl om sunnidu hinnäst kuubalõ tõmbama, olõs sääil muusõumikogolõ hüä kodo. Mikidämäe valla-maia kävemi ka jo paar aastakka tagasi kaemah, a tuu ei kõlba': veido ni keerolidsõ ruumi'. Sis šoo suvi halgahut, õt Verska Originaali vabrigul ilosast tett innidsehe sepikotta mahusi' Verska muusõumi rõivakogo, Paloveere elomaja kraam. Sääil saasi' huvilisi vasta võtta' ni teemapäivi kõrralda'. Olõsi' tur-valinõ, vesi seeh, parrah kaugusõh muusõumist, veido keero-lidsõ ruumiplaneeringuga külh, a tuust saa jako, ku piäsi' kau-bas minemä.

Muidogi kulusi' Setomaa muusõumidõ kogodõlõ ar' terveh barakk, miä sääil kõr-val saismah. Suurdõ huunõhe saasi' kokko tuvva' kraami muistki huunist ni aiaveerest, sugõnõsi' kasvupinda kogodõlõ,

saasi' tetä' nn vallalitsõ hoidla (avatud fondihoidla), koh asä' olõsi' kaemisõs kinnilidsi karpõ-kappõ asõmõl. Tüükodagi mahusi' ar' ja tuuh võisi' saia' ka kohaligu' inemisõ' meistre käe all toimõtada', ummi tuulõ-taburette vai muud kraami remonti', midägi vahtsõtki tetä'. Saasi' muusõumikülälisile tüütarri pakku'...

Parhilla' viil pistü olõva' baraki' omma' kokkosadamisõ veere pääl ja külh olõsi' hallõ, ku mi kogokund näide kõrda-tegemisõs rahha ei lõvvä'. Mär-gotada' om vaia tuugi üle, kas Paloveere taloh saa kunagi kaia' nõukogodõ ao välläpanõkit, nigu muusõumi luuja' talopere-mehes saioh mõtli' ja tassahaaval tuu jaos kraamigi kořanu', vai lätt müüki.

Juhtõ tetä': vallajuhtõ, voli-kogo, muusõumi nõvvukua, a ka mi inemistõ.

Selge om, õt Setomaa muusõumi' tegevä' õgapävävatselt ilosat tüüd, õt mi esivanõmbidõ peränd olõsi' hoitõd, olõmah ka saa aastaga peräst. Kõigilõ manopäsetäv, hüäs mõttõ-lättes, turiste kohalõ meelütä-jäs ja nuurilõ õpmissõkotusõs.

Om midä kullõlda!

Seto Instituut om võtnu hindäle ka ütest ülesandõst mi aoluku alal hoita' ja viil niimuudu, õt kõik, kiä' tahtva', pääsesi' toolõ mano. Minevä nätäl saio Seto Instituudih jal üts suur tüü lõpõtõdus. Ja tuust om sootska Nurmõotsa Sulo umal aol Kaguraadio jaost tett Setomaa saatõ', mis saio' mi kodolehe pääle üles rahvalõ kullõmi-sõst. Kokko om nuid saatit 200 tunni jago. A näide umaagisidõ

kassete digitaalsõs tegeminõ, märksõnno mano pandminõ ja päält tuud viil serverihe üles laatinõ võtsõ õks mitu kõrda rohkõba aigu ku nuu' 200 tunni. Siih tahasigi' tuu tüü iist kittä' Orasõ Odet, kiä sääntse tüü ette võtsõ. Arvada', õt päält säänest tüüd tiid tä mitu kõrda rohkõba tuust aost, ku mi mäleh-tä.

Ku hõste om teil meeleh, kuis oll' elo 20–30 aastakka tagasi? Midägi õks om, a siist

saat õkvalt uma kõrvaga kullõlda', kuis kõnõl' tuud aigu val-lavanõbas olnu Lõvi Vello, kuis peeti Petsereh talsipühhi vai kuis laul' Leiko kuur.

Tuud kõkkõ saat ka märk-sõnno perrä otsi'. Ku olt tuu arhiivi Seto Instituudi kodo-lehe päält üles õtnu ja vallalõ tennü, sõs üleväh nulgah om suurõndusklaas – tiit tuu val-lalõ ni võit pruumi' otsi', kas om sääntsit asju, mis sinno

huvtasõ'. Kokko om päält 1100 märksõna mi andmõbaasih, minka perrä saat jutta otsi' ni kullõlda'.

Muidogi suur aifumma Sulo tütrele Tähtsalu Helinalõ, kiä nuu' kasseti' kokko kořas ja Seto Instituudilõ kinkse.

Kõik tu ullidu hüä matõr-jaali saat kätte: <https://www.setoinstituut.ee/> digiarhiiv-2/.

Seto Instituut

Hüä' setokõsõ' ni setokõisi sõbra'!

Ku teil om säänest materjali – käsikirä', helilindi', videokasseti', vana pildi', midä võisi' alal hoita' vai digitaalsõst tetä', õt ka vahtsõl aol saasi' näid kasuta', ankõ Seto Instituudilõ tiidä': info@setoinstituut.ee vai kõlistagõ' karmanitelevhoni pääle 518 2411.

Nurmõotsa Sulo.

Sundelli Harri pilt

